ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

UDK: 371.3:004.9
ORCID: 0009-0005-9526-0335

TURAPOVA RA'NO BARAT QIZI
Termiz davlat pedagogika instituti, mustaqil izlanuvchi
E-mail: ranoturapova7@gmail.com

DIALOG.UZ MOBIL PLATFORMASI ORQALI BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING DIALOGIK NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI TEXNOLOGIYALARI

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida dialogik nutqni rivojlantirish jarayonida mobil ta'lim platformalaridan foydalanish masalalari tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi Dialog.uz mobil platformasi imkoniyatlari orqali o'quvchilarning og'zaki nutq faolligini, muloqot madaniyatini va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali texnologiyalarni aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, taqqoslash, tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. O'rganish natijalariga ko'ra, platformada qo'llanilgan interfaol dialoglar, audio-vizual mashqlar, rolli o'yinlar va mustaqil nutqiy topshiriqlar o'quvchilarning muloqotga kirishish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishi aniqlandi. Shuningdek, raqamli muhitda refleksiya va tezkor fikr-mulohaza mexanizmlarining mavjudligi ta'lim samaradorligini oshirishi isbotlandi. Tadqiqot xulosalari boshlang'ich ta'lim jarayonida mobil platformalardan foydalanish dialogik nutqni rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi ekanini ko'rsatadi.

KALIT SO'ZLAR: *dialogik muloqot, raqamli ta'lim, mobil platforma, kommunikativ kompetensiya, interfaol mashqlar, og'zaki nutq, boshlang'ich ta'lim metodikasi, mustaqil o'rganish, refleksiya.*

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МОБИЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются вопросы развития диалогической речи учащихся начальных классов с использованием мобильных образовательных платформ. Цель исследования заключается в выявлении эффективных технологий формирования коммуникативных навыков и речевой активности обучающихся на основе возможностей платформы Dialog.uz. В ходе исследования использовались методы педагогического наблюдения, анализа, сравнения и обобщения. Результаты показали, что интерактивные диалоги, аудиовизуальные задания, ролевые игры и самостоятельные речевые упражнения способствуют развитию навыков общения и активизации устной речи учащихся. Особое внимание уделено роли цифровой обратной связи и рефлексии в повышении эффективности обучения. Сделан вывод о том, что использование мобильных платформ является эффективным средством развития диалогической речи в начальном образовании.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *диалогическая речь, цифровое обучение, мобильные технологии, коммуникативные навыки, интерактивные задания, устная речь, методика обучения, самостоятельная деятельность.*

EFFECTIVE TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING DIALOGIC SPEECH OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH THE DIALOG.UZ MOBILE PLATFORM

ABSTRACT. This article examines the development of dialogic speech among primary school students through the use of mobile educational platforms. The aim of the study is to identify effective technologies for enhancing students' oral communication skills and communicative competence using the Dialog.uz platform. The research employed methods of pedagogical observation, analysis, comparison, and generalization. The findings indicate that interactive dialogues, audiovisual activities, role-playing tasks, and independent speaking exercises significantly improve students' dialogic speech and participation in communication. In addition, digital feedback and reflection mechanisms were found to increase learners' motivation and learning effectiveness. The study concludes that mobile educational platforms serve as an effective pedagogical tool for developing dialogic speech in primary education.

KEYWORDS: *dialogic communication, digital learning, mobile technologies, communicative skills, interactive activities, oral speech, primary education methods, independent learning, reflection.*

ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

KIRISH. Hozirgi davrda boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini shakllantirish, ayniqsa dialogik nutqni rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Dialogik nutq bolalarning muloqot jarayonida faol ishtirok etishi, o'z fikrini aniq va izchil ifodalashi, suhbatdoshni tinglashi va tushunishi kabi muhim kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda asosiy omil hisoblanadi. Ushbu ko'nikmalar esa o'quvchilarning ijtimoiylashuvi va ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ta'lim amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, an'anaviy o'qitish metodlari boshlang'ich sinf o'quvchilarida dialogik nutqni shakllantirishda har doim ham kutilgan natijani bermayapti. Dars jarayonlarida ko'proq monologik nutqqa yo'naltirilgan mashqlar ustunlik qilishi, o'quvchilarning faol muloqotga jalb etilish darajasini cheklab qo'ymoqda.

Ta'lim jarayonining raqamli transformatsiyasi sharoitida mobil ta'lim platformalaridan foydalanish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaymoqda. Biroq ushbu platformalarning boshlang'ich sinf o'quvchilarining dialogik nutqini rivojlantirishdagi pedagogik va metodik imkoniyatlari yetarlicha tizimli ravishda o'rganilmagan. Xususan, Dialog.uz mobil platformasining dialogik nutqni rivojlantirishga yo'naltirilgan texnologiyalari, interfaol mashqlari va raqamli muloqot muhiti chuqur ilmiy-nazariy hamda amaliy tahlilni talab etadi.

Mavjud ilmiy tadqiqotlarda asosan og'zaki nutqni rivojlantirish va kommunikativ kompetensiyani shakllantirish masalalariga e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, aynan mobil platformalar asosida dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ushbu holat raqamli ta'lim muhitiga mos, innovatsion pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi Dialog.uz mobil platformasi yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarining dialogik nutqini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik texnologiyalarni aniqlash hamda ularning metodik asoslarini takomillashtirishdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

— dialogik nutqni rivojlantirishga oid pedagogik va metodik manbalarni ilmiy tahlil qilish;

— mobil ta'lim platformalarining boshlang'ich ta'lim jarayonidagi o'rni va imkoniyatlarini aniqlash;

— Dialog.uz platformasining dialogik nutqni rivojlantirishdagi funksional va didaktik salohiyatini o'rganish;

— raqamli texnologiyalar asosida dialogik nutqni rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Ushbu kirish qismi tadqiqotning keyingi bo'limlarida keltirilgan ilmiy tahlillar va xulosalar uchun metodologik asos vazifasini bajaradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqni, xususan dialogik nutqni rivojlantirish masalasi pedagogika, psixologiya va ta'lim metodikasi sohalarida keng tadqiq etilgan. Ilmiy manbalarda dialogik nutq shaxsning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda muhim tarkibiy qism sifatida talqin qilinadi hamda bolaning ijtimoiy moslashuvi, tafakkuri va bilish faoliyati bilan uzviy bog'liq holda yoritiladi. Tadqiqotlarda dialogik nutqni rivojlantirishda o'yin faoliyati, rolli mashg'ulotlar va savol-javobga asoslangan interfaol usullar yuqori samaradorlikka ega ekanligi ta'kidlanadi.

So'nggi yillarda pedagogik adabiyotlarda raqamli ta'lim texnologiyalari va mobil platformalardan foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tadqiqotchilar raqamli ta'lim muhiti o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, nutqiy faolligini hamda o'quv motivatsiyasini oshirishini qayd etadilar. Shu bilan birga, boshlang'ich ta'lim bosqichida mobil platformalar orqali dialogik nutqni rivojlantirish metodikasining yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi aniqlanadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, dialogik nutqni rivojlantirish bo'yicha mavjud nazariy qarashlar va amaliy tavsiyalarni mobil platformalar, xususan Dialog.uz kabi raqamli ta'lim muhitiga moslashtirish masalasi hali to'liq ilmiy asoslanmagan. Bu holat mazkur tadqiqotning dolzarbligini yanada kuchaytiradi.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy ilmiy-pedagogik metodlar majmuasidan foydalanildi. Nazariy metodlar asosida pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlar tahlil qilinib, umumlashtirish hamda taqqoslash ishlari amalga oshirildi. Ushbu metodlar dialogik nutqni rivojlantirishga oid mavjud yondashuvlarni aniqlash va ularni raqamli ta'lim sharoitida qayta talqin qilish imkonini berdi.

Amaliy metodlar sifatida pedagogik kuzatuv, suhbat va tajriba-sinov ishlari qo'llanildi. Pedagogik kuzatuv orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining dialogik nutq faolligi, muloqotga kirishish darajasi va nutqiy ishtiroki o'rganildi. Tajriba-sinov jarayonida Dialog.uz mobil platformasi asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarning samaradorligi tahlil qilindi.

Shuningdek, olingan natijalarni ilmiy asosda baholash va metodik tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida umumlashtirish va xulosalash metodlaridan foydalanildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Tadqiqot jarayonida Dialog.uz mobil platformasi asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarning boshlang'ich sinf o'quvchilarining dialogik nutqini rivojlantirishga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilindi. Tajriba-sinov ishlari davomida o'quvchilarning og'zaki muloqotdagi faolligi, savol-javoblardagi ishtiroki, fikrni izchil ifodalash hamda suhbatdoshni tinglash ko'nikmalarida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

Olingan natijalar mobil platforma orqali taqdim etilgan interfaol dialoglar, audio va video asosidagi mashqlar hamda rolli o‘yinlar o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirishga xizmat qilganini ko‘rsatdi. Tajriba boshida o‘quvchilarning aksariyatida dialogik nutq ko‘nikmalari past yoki o‘rtacha darajada bo‘lgan bo‘lsa, tajriba yakunida ushbu ko‘rsatkichlarning sezilarli darajada yaxshilangani aniqlandi. Xususan, o‘quvchilarning muloqotga kirishishdan cho‘chimay javob berishi, savollar berishi va suhbatni davom ettirish qobiliyati rivojlandi.

Natijalarni tahlil qilish jarayonida dialogik nutq rivojiga ta’sir etuvchi muhim omillardan biri sifatida platformada mavjud tezkor fikr-mulohaza va refleksiya mexanizmlari qayd etildi. O‘quvchilar topshiriqlar yuzasidan darhol baho va izoh olish orqali o‘z nutqiy xatolarini anglash hamda ularni bartaraf etish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Bu esa ularning mustaqil o‘rganish va o‘z-o‘zini nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirdi.

Muhokama jarayonida Dialog.uz platformasidan foydalanish o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi muloqotni faollashtirishi hamda ta’lim jarayonini interfaol shaklda tashkil etish imkonini berishi aniqlandi. Dastlab ayrim o‘quvchilarda raqamli muhitga moslashish va texnik vositalardan foydalanishda qiyinchiliklar kuzatilgan bo‘lsa-da, ular tizimli mashg‘ulotlar va o‘qituvchi yo‘naltiruvi orqali bosqichma-bosqich bartaraf etildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari Dialog.uz mobil platformasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining dialogik nutqini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita ekanini tasdiqlaydi. Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan dialogik mashg‘ulotlar an’anaviy o‘qitish usullarini to‘ldiruvchi va boyituvchi ta’lim muhitini yaratadi hamda o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining dialogik nutqini rivojlantirish jarayonida raqamli ta’lim texnologiyalaridan, xususan Dialog.uz mobil platformasidan foydalanish yuqori samaradorlikka ega ekanini ko‘rsatdi. Platforma asosida tashkil etilgan interfaol mashg‘ulotlar o‘quvchilarning og‘zaki muloqot faolligini oshirib, ularning fikrni erkin va izchil ifodalash, suhbatdoshni tinglash hamda savol-javoblarda faol ishtirok etish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tajriba-sinov ishlari dialogik mashqlar, audio-vizual materiallar va rolli o‘yinlarga asoslangan topshiriqlar o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, ta’limga bo‘lgan qiziqish va motivatsiyani kuchaytirishini tasdiqladi. Tezkor fikr-mulohaza va refleksiya mexanizmlarining mavjudligi esa o‘quvchilarda mustaqil o‘rganish va o‘z-o‘zini nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim omil bo‘ldi.

Xulosa qilib aytganda, Dialog.uz mobil platformasini boshlang‘ich ta’lim jarayoniga tizimli va maqsadli joriy etish dialogik nutqni rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi sifatida baholanishi mumkin. Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan metodik tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga hamda ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1.Qodirova F. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasi. – T.: Tafakkur, 2019. – 256 b. (Preschool and Early Childhood Pedagogy).

2.Sodiqova Sh.A. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar pedagogikasi. – T.: Tafakkur bo‘stoni, 2013. – 312 b. (Pedagogy of Early and Preschool Age Children).

3.Qayumova N.M. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. – T.: TDPU, 2018. – 228 b. (Methodology of Primary Education).

4.O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2023. – 120 b. (“First Step” State Curriculum).

5.Vygotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996. – 304 b. (Child Psychology).

6.Elkonin D.B. Maktabgacha va boshlang‘ich yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2001. – 280 b. (Psychology of Preschool and Primary School Children).

7.Leontyev A.N. Faoliyat, ong va shaxs. – Toshkent: Sharq, 2004. – 352 b. (Activity, Consciousness, and Personality).

8.Suxomlinskiy V.A. Bolalar tarbiyasi haqida. – Toshkent: O‘qituvchi, 1985. – 240 b. (On Child Upbringing).

9.Babayeva D.R., Djamilova N.N., Xalilova D.F. Bolalarning ijtimoiy moslashuvi. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2022. – 190 b. (Social Adaptation of Children).

Abdullayeva M.J. Boshlang‘ich sinflarda nutqni rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 210 b. (Methodology of Speech Development in Primary Grades).